

Wydział Architektury i Sztuk Pięknych
Krakowska Akademia im Andrzeja Frycza Modrzewskiego
Ul. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1
30-705 Kraków

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej mgr inż. arch Joanny Olesińskiej pt. *Wrocławska działalność architektoniczna Baugeschäft Simon & Halpfaap w latach 1904-1945* napisanej na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej pod kierunkiem Pani dr hab. inż. arch. Krystyny Kirschke, prof. Uczelni.

Podstawa opracowania recenzji:

-Zlecenie Pana prof. dr hab. inż. arch. Rafała Czernera, Przewodniczącego Rady Dyscypliny Naukowej Architektura i Urbanistyka Politechniki Wrocławskiej nr W1/4020/84/2022 z dnia 3 października 2022 r.

-Egzemplarz wydruku komputerowego pracy doktorskiej w wersji elektronicznej i papierowej
-Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 859 i 1311).

-Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2017, poz. 1789).

1. Ogólna charakterystyka pracy

Recenzowana praca doktorska została wykonana na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej i ukończona w 2022 roku. Promotorem pracy jest dr hab. inż. arch Krystyna Kirschke, prof. Uczelni. Dysertacja ma formę książki oprawionej w twardą oprawę. Zawiera 457 stron tekstu. Podzielona jest na cztery zasadnicze rozdziały, Bibliografię, Spis i źródła ilustracji (rozdział 5 i 6). Rozdział 7 zawiera katalog obiektów zrealizowanych we Wrocławiu w latach 1897-1945 przez *Baugeschäft Simon & Halpfaap*(153 strony) . W pracy znajduje się 362 przypisów, 432 ilustracji. Na Katalog obiektów składa się z 71 kart obiektów przedstawionych w formie tabel z opisem i ilustracjami . Bibliografia zawiera 256 pozycji literatury, 31 źródeł internetowych.

2. Uwagi dotyczące wyboru tematu, zakresu i celu pracy.

Tematem dysertacji jest działalność *Baugeschäft Simon & Halfpaap* jednej z wrocławskich firm architektoniczno-budowlanych. Temat podjęty przez doktorantkę nie został do tej pory opisany kompleksowo, co stanowiło podstawę do podjęcia tego zadania. Zakres pracy obejmuje badania i analizy architektoniczne obiektów zrealizowanych w ramach tej firmy w latach 1904-1945 z podziałem na dwa okresy: 1904-1916 oraz 1922-1936.

Doktorantka przedstawia analizy poszczególnych faz rozwoju architektury Wrocławia i na tym tle losy twórców firmy- Heinricha Simona (1845-1924) i młodszego o 30 lat Eugena Halfpaapa (1877-1943). Logiczną konsekwencją uzasadnienia wyboru tematu było określenie przedmiotu badań tj. działalności spółki, rodzajów obiektów wykonywanych przez właścicieli spółki oraz ich realizacji projektów innych architektów. W studiach i badaniach mgr inż. arch. Joanny Olesińskiej wykonanych w ramach przewodu doktorskiego można wyodrębnić następujące postawione przez autorkę zadania naukowe: po przedstawieniu szczegółowym tła historycznego i po analizie architektonicznej ponad stu obiektów doktorantka uznała potrzebę przebadania działalności architektonicznej firmy pod kątem rozpoznania metod jej działania na przestrzeni czterdziestu lat. Autorka bada zarówno realizacje firmy jak też projektów jej właścicieli. Analizuje powstające na przestrzeni wyodrębnionych okresów typy zabudowy, ich charakterystyczne formy architektoniczne. Przedstawia ewolucję stylu, jaki przez dziesięciolecia firma wypracowała dla obiektów mieszkalnych i usługowych. Autorka zwraca uwagę na jakość architektoniczną obiektów, w tym szczególnie tych, które były autorskimi dziełami Eugena Halfpaapa, stanowiącą znaczny wkład w tworzeniu XX-wiecznej architektury Wrocławia.

Temat rozprawy mgr inż. arch Joanny Olesińskiej dotyczy zagadnień związanych z historią architektonicznego dziedzictwa Wrocławia, dawnego Breslau. Wybrany temat jest aktualny, bowiem uzupełnia lukę badawczą w zakresie historii architektury zachowanych obiektów budowlanych Wrocławia, stanowiących dziedzictwo kulturowe miasta. Na tej podstawie przedstawia metody badawcze i określa cel i tezy pracy.

Jako główny cel pracy postawiła sobie doktorantka „analizę działalności inwestycyjnej *Baugeschäft Simon & Halfpaap* we Wrocławiu, z akcentem na architektoniczno-budowlane efekty tej działalności”. Autorka podkreśla znaczenie jakie miały badane inwestycje dla kształtowania obrazu centrum miasta, jak i nowych dzielnic mieszkaniowych i willowych przedmieść.

Podjęta tematyka jest interesująca i uzupełnia lukę badawczą.

3. Metody badawcze.

Autorka w swojej pracy przyjęła metody badawcze klasyczne dla badań podstawowych, w tym kwerendę i analizę dokumentów archiwalnych, materiału ikonograficznego, wydawnictw i prasy z badanego okresu, studia literaturowe dotyczącej historii i architektury wrocławia pierwszych czterech dekadach XX w. Stanowi to dużą wartość merytoryczną i mocną podbudowę pod treści ujęte w rozdziale piątym, analizującym wybrane przypadki. Problematyka omówiona w poszczególnych rozdziałach dobrze oddaje ich miejsce w całej strukturze pracy. Recenzentka stwierdza, że w dysertacji przyjęto prawidłowe metody badawcze, chociaż nie znalazłam wyraźnych odniesień do tych metod i obszarów badań, a

myślę, że należało je szerzej omówić. Doktorantka zaproponowała różnorodne metody badawcze, pokazując zasięg i szczegółowość planowanych dociekań naukowych.

Na tej podstawie doktorantka sporządziła obszerny katalog wszystkich odnalezionych obiektów, istniejących i nie zachowanych do dziś, starannie porządkując zgromadzone informacje. Istotnym elementem pracy są badania terenowe zachowanych obiektów połączone z analizą porównawczą istniejącej dokumentacji projektowej. (Szkoda tylko, że dopiero w Katalogu zostały zamieszczone zdjęcia istniejących jeszcze obiektów) .Na tej podstawie przeanalizowała wyniki badań, wyciągając wnioski i weryfikując postawione tezy.

4. Uwagi merytoryczne do zawartości pracy. Struktura i główne tezy pracy

Struktura pracy jest dobrze opracowana, zgodnie z zasadami warsztatu naukowego, czytelna, bez zbędnego rozdrobnienia poszczególnych rozdziałów.

Dysertacji składa się ze wstępu, czterech rozdziałów oraz obszernego katalogu zawierającego karty obiektów.

Pracę rozpoczyna Wstęp w którym doktorantka przedstawia istotne elementy swojej pracy, tj wprowadzenie, przedmiot i zakres pracy. Określa ramy czasowe i tło historyczne, stan badań, omawia źródła i literaturę, metody badawcze, cel i tezy pracy.

W rozdziale drugim Autorka przedstawia tło historyczne dla działalności badanej firmy, oraz kalendarium życia Heinricha Simona i Eugena Halfpaapa. Analizuje obowiązujące wówczas przepisy budowlane i zawodowe.

W Rozdziale trzecim najważniejszym, doktorantka zawiera analizę struktury działalności firmy *Baugeschäft Simon & Halfpaap* we Wrocławiu w latach 1904-1945 oraz realizacje wykonane w tym okresie. Badane obiekty omawia pod kątem ich typów ,wyszczególniając następujące grupy; budynki mieszkalne- jednorodzinne i wielorodzinne, obiekty użyteczności publicznej, budynki komercyjne, domy towarowe, hotele, szpitale, budynki sakralne i inne. Omawia także realizacje powstałe w oparciu o autorskie idee Eugena Halfpaapa poza granicami Wrocławia. Zwraca uwagę na różnice pomiędzy architekturą obiektów wykonywanych wg własnych projektów oraz tych, które stanowiły zlecenia wykonawcze. Przedstawia ewolucję tematów realizowanych przez firmę w zależności od epoki i od sytuacji gospodarczej.

Analizy architektoniczne ilustruje rysunkami archiwalnymi i fotografiami oraz fragmentami pocztówek przedwojennego Breslau. Te trzy rozdziały stanowią mocną merytorycznie podbudowaną część. Doktorantka w sposób właściwy przechodzi od problematyki ogólnej, poprzez uszczegółowienie tematu do badań poszczególnych obiektów architektonicznych

Rozdział czwarty zawiera podsumowanie badań doktorantki, w tym ocenę działalności firmy *Baugeschäft Simon & Halfpaap* oraz wykonanych przez spółkę przebudów i rozbudów, analizy rozwiązań architektonicznych, materiałowych i technicznych stosowanych w obiektach zrealizowanych. Część ta zawiera także analizę porównawczą, syntezę danych, podsumowanie działalności spółki działalności firmy *Baugeschäft Simon & Halfpaap* oraz wnioski i weryfikację tezy pracy.

Rozdział piąty zawiera bibliografię, zaś rozdział szósty -spis i źródła ilustracji do tej części pracy. Rozdział 7 jest Katalogiem obiektów zrealizowanych w latach 1897-1945 we Wrocławiu przez *Baugeschäft Simon &Halfpaap* z oddzielnym spisem i źródłami ilustracji tylko do

katalogu. W ostatnim rozdziale 9 doktorantka zamieściła streszczenie pracy w języku angielskim.

Istotną część dysertacji stanowi bogato ilustrowany *Katalog obiektów zrealizowanych w latach 1897-1945 we Wrocławiu przez Baugeschäft Simon & Halfpaap* zawierający 71 obiektów. Obiekty doktorantka systematyzuje w układzie chronologicznym, w kolejności występowania w opracowaniu, zaopatrując w oddzielny spis ilustracji.

Przegląd literatury jest opisany prawidłowo, ilość odniesień i wykaz źródeł wykorzystanych w pracy pokazuje bardzo dobrą podbudowę merytoryczną pracy, wiedzę Autorki i znajomość literatury naukowej.

Tezy pracy sformułowane zostały trafnie. Są jasne, logiczne i już na wstępie wydają się możliwe do udowodnienia. przy pomocy użytych narzędzi badawczych.

TEZA 1. „Dobre wykształcenie i współpraca ze znanymi architektami wrocławskimi i berlińskimi miały zasadniczy wpływ na znakomity warsztat zawodowy prowincjonalnych mistrzów murarskich, a później inżynierów, jakim byli Heinrich Simon i Eugen Halfpaap. W połączeniu ze zdolnościami organizacyjnymi pozwolił on im na owocne prowadzenie firm wykonawczych *Ratsmaurermeister Heinrich Simon* oraz *Baugeschäft Simon & Halfpaap*...

TEZA 2. Eugen Halfpaap był nie tylko świetnym organizatorem i inżynierem, ale też utalentowanym architektem realizującym własne projekty, w których nadał za trendami wyznaczonymi przez modne w jego epoce nurty architektury: styl rodzimy oraz funkcjonalizm”.

Autorka zauważa, że „Tezę tę uprawdopodobniają artykuły poświęcone jego realizacjom zamieszczone w prasie branżowej o zasięgu lokalnym i ogólnokrajowym oraz przeprowadzone analizy porównawcze. Talent Halfpaapa widać szczególnie na przykładzie zrealizowanych według jego projektów obiektów mieszkaniowych, które były racjonalne i oszczędne materiałowo. Miało to związek z faktem, że projekty innych architektów firma realizowała w okresach największego boomu gospodarczego, a własne dzieła wznosiła w „trudnych czasach”, gdy w architekturze popularność zyskiwał funkcjonalizm (modernizm)”.

Według recenzentki te wnioski zostały zamieszczone za wcześnie. Należało wyciągnąć je po przeprowadzonych badaniach.

Analizując większość zaprojektowanych przez *Architektur-Atelier Eugen Halfpaap* obiektów autorka stwierdza, że ponad połowa zachowała się do dziś. Dodatkowo zachowało się też kilkanaście budynków zrealizowanych wcześniej przez Heinricha Simona. W związku z tym faktem wysnuwa wniosek, że obiekty będące dziełem obu architektów stanowią nadal ważny element mający znaczący wpływ na rangę dzisiejszej architektury i obraz Wrocławia. Ten aspekt zadecydował o wyborze tematu rozprawy doktorskiej.

Celem niniejszej pracy było także zbadanie obiektów zrealizowanych przez Spółkę, ich układów przestrzennych, rozwiązań funkcjonalnych, stosowanych materiałów i technologii wznoszenia oraz kompozycji i form architektonicznych. Pole badawcze obejmowało zagadnienia związane z architekturą różnego typu: obiektami jednorodnymi wielorodzinnymi. Autorka przedstawiła także wyniki analiz, które dotyczyły architektury budynków użyteczności publicznej: domów handlowych, hoteli, banków i obiektów służby zdrowia. Autorka wnioskuje, że „większość realizacji pokrywała się z okresami wzmożonej

działalności inwestycyjnej, która obejmowała lata 1897-1914 i 1922-1938”. Ten tylko okres działalności firmy *Ratsmaurermeister Heinrich Simon* oraz *Baugeschäft Simon & Halfpaap*, a potem *Architektur-Atelier Eugen Halfpaap* powinien stanowić zakres czasowy dysertacji. Doktorantka z właściwą sobie skrupulatnością zgromadziła najważniejsze materiały dotyczące działalności projektowej i budowlanej badanych firm i działalności jej współpracowników.

5. Uwagi krytyczne

Autorka stwierdza: „Pomimo licznych wymagających zadań, które na przestrzeni lat postawione zostały przed współpracownikami udało im się, poprzez ciągłe dopasowanie do warunków gospodarczych i wymagań rynkowych oraz poprzez rozbudowę organizacyjną i roważną politykę firmy, nie tylko utrzymać jej kondycję w dobrym, stabilnym stanie, lecz wprowadzić ją daleko poza stare ramy”.

To podsumowanie potwierdza się w określonych przez autorkę ramach czasowych do 1938 roku.

Doktorantka nie szczególnie zręcznie ustosunkowała się do tragicznych czasów II wojny i działalności badanej firmy oraz udziału Eugena Halfpaapa w budowie obiektów związanych z nikczemną, zbrodniczą działalnością nazistów. Autorka stwierdza; „w czasach faszystowskich aryjska firma utrzymała się na rynku i krąg jej działalności nie ograniczał się tylko do Wrocławia i Dolnego Śląska, a dotarł także do Berlina, gdzie w 1941 roku wybudowane zostały cztery bunkry autorstwa jej projektu. Spółka działała do końca II wojny światowej, w trakcie której do pracy wykorzystywała jeńców powstałej w 1943 roku filii obozu koncentracyjnego w Gross-Rosen Dyhemfurth w Brzegu Dolnym. Nie był to jedyny niechlubny epizod w jej historii. We współpracy z przedsiębiorstwem Huta AG Breslau (dawny Lolat Eisenbeton Breslau AG) zbudowała w 1942 roku krematoria w obozie zagłady Auschwitz-Birkenau”.

Trochę za daleko wybiegła doktorantka już w tezach pracy podkreślając, że „siedemdziesiąt lat funkcjonowania firmy wykonującej projekty zlecone i własne „uprawdopodobniają coraz lepsze realizacje i stały rozwój organizacyjny obu firm, zdobyte przez obu architektów uprawnienia i tytuły zawodowe, ich umiejętność funkcjonowania na rynku komercyjnym oraz bogata działalność polityczna i społeczna.” Może należało zakończyć analizy tej „wspaniałej działalności” przed II wojną światową? Uniknęłyby autorka wówczas kontrowersyjnych stwierdzeń co do takiej właśnie działalności niemieckich architektów.

W pracy brakuje źródeł potwierdzających budowę krematorium w Auschwitz-Birkenau. Zapewne działalność firmy związana była z aktywnością innych firm takich jak np. firma *Topf & Söhne*,¹ która produkując piece do krematoriów znalazła „optymalny sposób na zagazowanie i spalenie maksymalnej liczby ludzi”. Jej najlepszy klient: SS w Auschwitz-Birkenau. Pochylenie się nad tym wątkiem może być osobnym tematem badawczym. Być może należało inaczej sprecyzować tytuł pracy ograniczając zakres czasowy działalności badanych firm, nie wchodząc w okres II wojny światowej, tym bardziej, że autorka nie przedstawia obiektów powstałych w tym okresie realizowanych przez wykorzystywanych do pracy więźniów obozów koncentracyjnych.

---

¹ Firma Topf & Söhne. To oni zaprojektowali krematoria, w ...
<https://wielkahistoria.pl/firma-topf-sohne-to-oni...9> dostęp 20.01.2023

Podsumowując można stwierdzić, że założone cele badawcze dotyczące rozpoznania zagadnień związanych z działalnością architektoniczno-budowlaną *Baugeschäft Simon & Halpfaap* i losów ludzi związanych z tą spółką zostały osiągnięte. Usystematyzowanie tych danych pozwoliło też na rozszerzenie wiedzy o architekturze realizowanej w pierwszych czterech dekadach 20. w., przez jedną z najprężniej działających firm na terenie przedwojennego Breslau i całej prowincji Śląskiej. Zebrany materiał ujmuje całościowo zagadnienie, natomiast sposób jego przedstawienia nie ułatwia śledzenia, które powinno być bardzo czytelne. Różnorodność omawianych budynków zakłóca brak kolejności przedstawiania oraz brak schematu lokalizacji badanych obiektów na terenie Wrocławia. Zamieszczenie lokalizacji nieistniejących już budynków uzupełniłby całość pracy i łatwiej byłoby śledzić rozwój form architektonicznych przedstawionych według lat powstania. Ta sama uwaga dotyczy katalogu, który jest bardzo (za bardzo) szczegółowy, ale trudno znaleźć obiekty według kolejności powstania. Obiekty które nie istnieją (31) przeplatają się z istniejącymi (40), co także nie ułatwia czytania. Katalog zawiera realizacje firmy zebrane od końca 19. w do 1937 roku, a więc nie jest to zgodne z tytułem pracy. Ponieważ doktorantka nie znalazła obiektów powstałych we Wrocławiu w okresie wojny powinna pozostawić w tytule tylko dwa okresy, co byłoby zgodne z zawartością dysertacji. Brak kryterium, które przyjęła autorka segregując różne obiekty. Również umieszczenie zdjęć istniejących jeszcze budynków tylko na końcach opracowań kart katalogowych, bez podania daty wykonanych fotografii i ich autorstwa jest zapewne niedopatrzeniem Autorki. Drobny druk również nie ułatwia czytania.

Pomimo moich uwag, mogę stwierdzić, że mgr. inż. arch. Joanna Olesińska wykazała się bardzo dobrym warsztatem naukowym. Muszę podkreślić bardzo dobrze napisane i czytelne tło historyczne w pracy. Język pracy jest właściwy, błędów stylistycznych w zasadzie nie ma, drobne przejęzyczenia i literówki nie umniejszają wysokiego poziomu pracy zarówno merytorycznego jak i edytorskiego.

Pracę oceniam bardzo pozytywnie, a zamieszczone w recenzji uwagi mają służyć dyskusji i zwróceniu uwagi na wątpliwości, co może być przydatne w dalszych pracach publikacyjnych.

Podsumowując opinię o pracy pt.,, *Wrocławska działalność architektoniczna Baugeschäft Simon & Halpfaap w latach 1904-1945*” autorstwa Pani mgr inż. arch. Joanny Olesińskiej stwierdzam, iż Autorka zajęła się aktualnym i potrzebnym tematem i wykazała prawdziwość postawionych tez, chociaż nieco trudnych do udowodnienia.

Przedstawiła pracę o dużych walorach poznawczych, wzbogacając dyscyplinę architektura i urbanistyka o skondensowane, całościowe ujęcie trudnego i wciąż wycinkowo znanego tematu. Na podkreślenie zasługuje wybór analizowanych obiektów zrealizowanych we Wrocławiu przez badaną firmę. Autorska koncepcja ich charakterystyki może zostać wykorzystana w badaniach dziedzictwa architektonicznego Wrocławia oraz stać się bardzo istotnym źródłem dla kompletowania i uzupełniania dokumentacji konserwatorskich istniejących jeszcze obiektów, w tym kart obiektów zabytkowych. Niewątpliwa jest więc przydatność aplikacyjna pracy doktorantki.

6. Realizacja podstawowych celów:

Autorka zweryfikowała prawdziwość tez, dostarczyła interesującego całościowo opracowanego materiału badawczego i porównawczego. Mogę stwierdzić że Autorka

wykazała się znajomością warsztatu naukowego, co stanowi gwarancję dalszego rozwoju naukowego pani mgr inż. arch. Joanny Olesińskiej.

7. Wniosek o dopuszczenie pracy do publicznej obrony

Zgodnie z przedstawioną oceną pracy doktorskiej Pani mgr inż. arch. Joanny Olesinskiej pod tytułem „ Wroclawska działalność architektoniczna Baugeschäft Simon & Halfpaap w latach 1904-1945 stwierdzam, że spełnia ona wymagania stawiane pracom doktorskim w dyscyplinie architektura i urbanistyka przez Ustawę z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki, w powiązaniu z Ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 stycznia 2018 w zakresie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora i wnioskuję o dopuszczenie Autorki do dalszego procedowania.

Jednocześnie wnioskuję o wyróżnienie pracy.

Elżbieta Przesmycka